Створення нової системи міжнародних відносин

1. ЯЛТИНСЬКО-ПОТСДАМСЬКА СИСТЕМА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ. Уперше питання післявоєнного врегулювання обговорювалося на вищому рівні на Тегеранській конференції 1943 р. Тоді вже ставало зрозуміло, що вирішальна роль у визначенні кордонів післявоєнного світу переходить до США та СРСР. На Ялтинській і Потсдамській конференціях ця тенденція остаточно проявилася. Тобто вже в роки Другої світової війни складалися передумови для виникнення біполярного (двополюсного) світу. Велика Британія поступово відійшла на другий план.

Рішення Ялтинської конференції, викладені в «Декларації про вільну Європу» та заяві «Єдність в організації миру, як і у веденні війни», сформували основу нової системи міжнародних відносин. Потсдамська конференція доповнила ці рішення й завершила формування нової післявоєнної системи міжнародних відносин, яка отримала назву Ялтинсько-Потсдамської.

У межах нової системи міжнародних відносин США та СРСР уперше «поділили» світ на двох і визначили сфери свого впливу. Вони ліквідували багатополярну структуру міжнародних відносин, що існувала раніше, та утворили біполярну структуру. У ній провідну роль відігравали дві наддержави — США і СРСР, що стали «центрами сили» тогочасної міжнародної системи.

Міжнародні відносини набули характеру конфронтації. Постійні суперечності між двома «центрами сили» інколи перетворювалися на гостре протистояння й балансування на межі реальної війни. При цьому небезпеку посилювала наявність ядерної зброї.

Поділ світу на сфери впливу як у Європі, так і в інших регіонах призвів до розділу країн (Німеччина, Корея, В’єтнам, Китай) і появи військово-політичних блоків, очолюваних США та СРСР.

Ялтинсько-Потсдамська система обумовила появу політико-ідеологічного протистояння між «вільним світом» країн західної демократії на чолі зі США і країнами «соціалістичного табору», керованими СРСР. Боротьба ідей призводила до взаємної демонізації протилежної сторони, що стало прикметною рисою нової системи міжнародних відносин.

Післявоєнний світ перестав бути переважно євроцентристським, а міжнародна система набувала ознак глобальної, загальносвітової. Це створило умови для розгортання процесів економічної і політичної глобалізації.

Ялтинсько-Потсдамська система міжнародних відносин не мала міцної договірно-правової основи. Більшість домовленостей були усними й мали декларативний характер.

Центральним елементом Ялтинсько-Потсдамської системи стала Організація Об'єднаних Націй (ООН). Вона відігравала роль основного механізму узгодження зусиль із недопущення війн і конфліктів та створення глобальної системи колективної безпеки. Конфронтація між США і СРСР суттєво зменшувала можливості ООН виконувати свої завдання. Головною метою ООН за цих умов стало сприяння нормалізації радянсько-американських відносин як основної передумови міжнародної безпеки в післявоєнному світі.

Біполярний (двополюсний) світ *— вид балансу сил у міжнародних відносинах, за якого вплив у світі розподіляється між двома державами.*

Ялтинсько-Потсдамська система міжнародних відносин *— система міжнародних відносин, яка існувала в Європі у другій половині 1940 — 1990-х рр., закріплена договорами й домовленостями Ялтинської і Потсдамської конференцій.*

Конфронтація *— протиборство, протистояння, зіткнення різних соціальних систем, інтересів, принципів.*

Країни «соціалістичного табору» *— країни, що обрали соціалістичний шлях розвитку й підтримали радянську ідеологію. На Заході ці країни називали комуністичними, протиставляючи їх демократичним.*

Учасники Ялтинської конференції: В. Черчилль, Ф. Рузвельт, Й. Сталін. Лютий 1945 р.

Делегації Великої Британії, США та СРСР за столом переговорів на Потсдамській конференції. Липень 1945 р.

Організація Об'єднаних Націй (ООН) *— міжнародна організація, створена для підтримання миру й безпеки у світі та розвитку співробітництва між державами.*

Ялтинсько-Потсдамська система викликала невдоволення в багатьох держав, чия роль у міжнародних відносинах суттєво принижувалася.

Припинення існування Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин пов'язують із розпадом світового «соціалістичного табору» та СРСР як одного із центрів біполярного світу.

Незважаючи на свою суперечливість й існування постійної напруженості між двома «центрами сили», Ялтинсько-Потсдамська система змогла забезпечити послаблення давнього протистояння в Європі.

2. ПРИЧИНИ ПЕРЕХОДУ ВІД СПІВРОБІТНИЦТВА ДО КОНФРОНТАЦІЇ. У роки Другої світової війни співробітництво країн Заходу і СРСР мало вимушений характер. Коли війна завершилася, зникла потреба для співпраці, і суперечності між ними поглиблювалися. Погляди колишніх союзників на те, яким має бути післявоєнний світ, суттєво різнилися.

Двома «центрами сили», на які орієнтувалися інші країни, стали США та СРСР. США вважалися своєрідним гарантом збереження й уособленням західної демократії та її моделі суспільного розвитку. їхнім основним супротивником був СРСР, у якого тепер з'явилися держави-союзники із «соціалістичного табору». СРСР уособлював іншу модель суспільно-політичного розвитку, яка не сприймала й категорично відкидала цінності західної демократії. І США, і СРСР були переконані у правильності обраного шляху розвитку. Вони вважали, що зникнення супротивника з історичної арени відповідає інтересам розвитку людства, і намагалися розширити сферу свого впливу та зменшити вплив іншої сторони. Це породжувало неминуче зіткнення інтересів двох наддержав та конфронтацію між ними.

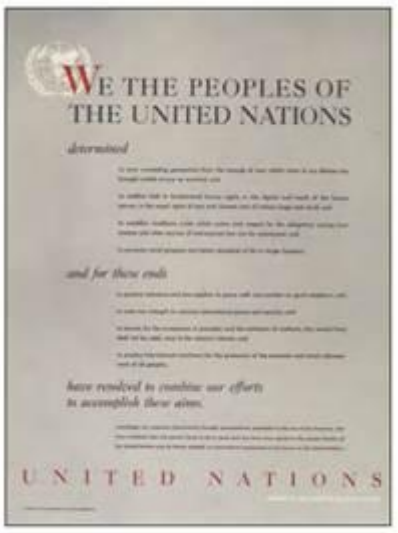

Преамбула статуту ООН англійською мовою. Плакат

Підписання статуту ООН на конференції в Сан-Франциско. Квітень 1945 р.

3. ООН — НОВИЙ МЕХАНІЗМ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА. Датою створення ООН вважають 24 жовтня 1945 р., коли набув чинності затверджений більшістю держав-засновників статут ООН. Її головними цілями визначалися збереження миру та безпеки, захист прав людини, підтримання поваги до міжнародних зобов'язань держав і сприяння розвитку народів світу. У заснуванні ООН узяла участь 51 країна. Крім СРСР, відповідно до досягнутих домовленостей засновниками цієї міжнародної організації були Білорусія (сучасна Білорусь) та Україна (у 1945—1991 рр. брала участь у роботі ООН як УРСР).

У структурі ООН існує шість головних органів — Генеральна Асамблея, Рада Безпеки, Економічна і соціальна рада, Рада з опіки, Міжнародний трибунал та Секретаріат.

Генеральна Асамблея збирається раз на рік на тримісячну сесію. Кожна держава має один голос. Рада Безпеки спочатку складалася з п'яти постійних членів (Велика Британія, Китай, СРСР, США і Франція) та шести непостійних, яких обирала Генеральна Асамблея на трирічний термін. Кожен постійний член Ради Безпеки має право «вето» щодо основних питань. Пізніше непостійних членів Ради Безпеки стало десять. Рада Безпеки несе головну відповідальність за підтримання миру й безпеки, її рішення обов'язкові для виконання всіма членами ООН.

Економічна і соціальна рада розглядає економічні й суспільні проблеми у світі. Рада з опіки вирішувала справи підпорядкованих ООН 11 несамостійних територій, що існували на момент створення організації. Зараз вона призупинила свою роботу. Міжнародний трибунал із 15 суддів, яких обирають на дев'ятирічний термін, розглядає міжнародні суперечки й представляє експертизу в ООН. Його рішення вважаються остаточними. Секретаріат, очолюваний Генеральним секретарем, є суто управлінською структурою. Він виконує організаційну діяльність і повідомляє державам ООН про проблеми, що загрожують миру в світі.

Будівля штаб-квартири ООН у Нью-Йорку (США). Сучасний вигляд

ЦІКАВІ ФАКТИ

День прийняття ООН Загальної декларації прав людини 10 грудня відзначають щорічно як Міжнародний день прав людини. Відповідно до Книги рекордів Гіннеса. Декларація є документом, який найчастіше перекладали іншими мовами світу. Цьому є пояснення. Декларація мала визначальний вплив на створення більшості національних конституцій, які з'явилися після її прийняття. Вона стала основою для величезної кількості актів і договорів із міжнародного права, основою діяльності численних міжнародних, регіональних і національних організацій із захисту прав людини.

Під егідою ООН розгорнули діяльність спеціалізовані установи, що здійснюють роботу з конкретних питань. Найвідомішими серед них є Міжнародна організація праці (МОП, заснована 1919 р.), Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ, засноване 1957 р.), Організація Об'єднаних Націй із питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО, заснована 1945 р.), Організація Об'єднаних Націй із промислового розвитку (ЮНІДО, заснована 1966 р.), Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ, заснований 1946 р.), Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО, заснована 1945 р.), Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ, заснована 1948 р.) і Світовий банк (заснований 1945 р.). Більшість своєї гуманітарної діяльності ООН здійснює саме через ці установи: наприклад, програми масових щеплень і надання вакцин — через ВООЗ, програми збереження культурних пам'яток — через ЮНЕСКО тощо.

Із 1947 р. штаб-квартиру ООН було перенесено до США, а з 1952 р. вона розміщується в спеціально спорудженому комплексі будівель на острові Мангеттен у Нью-Йорку. Зараз до ООН входять 193 держави-члени та двоє спостерігачів.

4. ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ІЗ ПРАВ ЛЮДИНИ. Після завершення Другої світової війни, коли стало відомо про злочини нацистського режиму, у світі зрозуміли необхідність визначити невід'ємні права, які мають усі люди, і затвердити їх рішеннями ООН. Комісія з

прав людини створила редакційний комітет із 18 осіб різних національностей і політичних поглядів. Його очолила дружина 32-го президента США Ф. Рузвельта Елеонора Рузвельт, відома у світі своєю правозахисною діяльністю. Робота над документом тривала два роки.

ДОКУМЕНТИ РОЗПОВІДАЮТЬ

Із Загальної декларації прав людини, прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р.

...Стаття 1. *Усі люди народжуються вільними й рівними у своїй гідності та правах...*

Стаття 3. *Кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність.*

Стаття 4. *Ніхто не має бути в рабстві...*

Стаття 5. *Ніхто не має зазнавати тортур, або жорстокого, нелюдського, або такого, що порушує його гідність, поводження й покарання.*

Стаття 6. *Кожна людина, де б вона не перебувала, має право на визнання її правосуб'єктності.*

Стаття 7. *Усі люди є рівними перед законом...*

Стаття 8. *Кожна людина має право на ефективне поновлення в правах компетентними національними судами...*

Стаття 9. *Ніхто не може зазнавати безпідставного арешту, затримання або вигнання...*

Наведіть приклади випадків порушення прав людини в роки Другої світової війни, про які йдеться у статтях декларації. Презентуйте свою думку класу.

Е. Рузвельт із текстом Загальної декларації прав людини. 1948 р.

10 грудня 1948 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла Загальну декларацію прав людини. Цей документ містив перелік невід’ємних прав, які влада держав має запезпечувати всім людям.

Загальна декларація прав людини складається із 30 статей, які пізніше стали основою міжнародних договорів, регіональних документів із прав людини, національних конституцій і законів. Декларація разом із прийнятими Генеральною Асамблеєю ООН у 1966 р. Міжнародним пактом про економічні, соціальні й культурні права й Міжнародним пактом про громадянські й політичні права та двома факультативними протоколами складають міжнародний «пакет» із прав людини. Статусу міжнародного права ці документи набули в 1976 р.

ВИСНОВКИ

- Після завершення Другої світової війни в Європі встановилася Ялтинсько-Потсдамська система міжнародних відносин, у межах якої розгорнулася конфронтація двох «центрів сили».
- Протистояння між США та СРСР, що розпочалося в післявоєнному світі, було історично обумовленим.
- Прагнення миру, безпеки і співпраці в післявоєнному світі сприяло появі ООН.
- Реалії Другої світової війни обумовили усвідомлення того, що необхідно визначити міжнародні стандарти невід'ємних прав людини. Загальна декларація стала одним із перших міжнародно-правових документів, що проголосив основні права і свободи людини.